

סעודה שלישית והבדלה

1) שמות פרק טז פסוק כה

ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאהו בשדה:

2) תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיז עמוד ב

תנו רבנן: כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת? שלש, רבי חידקא, אומר: ארבע. אמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו, (שמות טז) ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאהו בשדה. רבי חידקא סבר: הני תלתא היום - לבר מאורתא, ורבנן סברי: בהדי דאורתא.

3) תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיח עמוד א וב

אמר רבי שמעון בן פאי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות: מחבלו של משיח, ומדינה של גיהנם, וממלחמת גוג ומגוג... אמר רבי יוסי: יהא חלקי מאוכלי שלש סעודות בשבת.

4) שולחן ערוך אורח חיים סימן רצא סעיף א

יהא זהיר מאד לקיים סעודה שלישית ואף אם הוא שבע יכול לקיים אותה בכביצה, ואם א"א לו כלל לאכול (ג) אינו חייב לצער את עצמו. והחכם עיניו בראשו (קהלת ב, יד) שלא ימלא בטנו בסעודת הבוקר, כדי ליתן מקום לסעודה שלישית. הגה: ומי שלא אכל בליל שבת, יאכל שלש סעודות ביום השבת

5) משנה ברורה סימן רצא

(ג) אינו חייב וכו' - דהסעודה לעונג ניתנה ולא לצער:

6) שולחן ערוך אורח חיים סימן רצא סעיף ב

זמנה משיגיע זמן המנחה דהיינו (ז) משש שעות ומחצה ולמעלה, ואם עשאה קודם לכן לא קיים מצות סעודה שלישית. הגה: י"א דאסור לשתות מים בין מנחה למערב בשבת, אז חוזרים הנשמות לגיהנם, וע"כ אין לאכול סעודה שלישית בין מנחה למערב, אלא יאכל אותה קודם מנחה (תוספות והרא"ש ומרדכי פרק ע"ט). וי"א דיותר טוב להתפלל מנחה תחלה (רמב"ם וטור והגמ"ר והגמ"י פ"ל ואגור), (יא) וכן נוהגים לכתחלה בכל מדינות אלו, ומ"מ אין לשתות מים מן הנחרות, אבל בבית שרי וכ"ש שאר משקין דשרי (הגמ"י פ"ל). וי"א דאין אסור אלא תוך י"ב חודש על אביו ואמו (אגודה ומרדכי פ' ע"פ). וי"א דאיסור זה של שתיית מים אינו רק בע"ש

7) משנה ברורה סימן רצא

(ז) משש שעות ומחצה - ואם התחיל לאכול הסעודה שלישית קודם חצות ונמשכה הסעודה עד אחר שהגיע זמן מנחה גדולה יצא דהא עכ"פ אכלה בזמנה ולא אזלינן בזה בתר התחלה: (יא) וכן נוהגים לכתחלה - ובמקום שקשה לו לקיים הסעודה לאחר מנחה יוכל אפילו לכתחלה לקיים הסעודה קודם מנחה אם הוא קודם זמן מנחה קטנה

8) שולחן ערוך אורח חיים סימן רצא סעיף ג

אם נמשכה סעודת הבוקר עד שהגיע זמן המנחה יפסיק הסעודה (יד) ויברך בהמ"ז ויטול ידיו ויברך ברכת המוציא ויסעוד ונכון הדבר שאם לא היה עושה כן, מאחר שנמשכה סעודת הבוקר עד אותה שעה, לא היה יכול לאכול אח"כ אלא אכילה גסה. הגה: אבל מי שיועד שאפשר לאכול (ז) אחר שיתפלל מנחה עם הצבור, לא יעשה סעודה שלישית קודם מנחה; מיהו אם עשאה, יצא.

9) משנה ברורה סימן רצא

(יד) ויברך בהמ"ז וכו' - וכתבו האחרונים שאח"כ יקום וילך מעט בינתים והנשארים במקומן לא יצאו ידי חובתן דהוי כסעודה אחת. וכתב הב"י דלא ידרוש ברבים לעשות כן להפסיק סעודתן כיון שקודם חצות אין רשאים להפסיק אין הכל בקי אין בזה: (ז) אחר שיתפלל מנחה - ואפילו אם חל יו"ט במו"ש שאי אפשר לו לאכול סעודה שלישית בסוף היום כנהוג שהרי ראוי לו להמנע מלקבוע אז סעודה בעיו"ט כמו בע"ש מ"מ אם יודע שיוכל אז לאכול עכ"פ כשיעור ביצה ויותר וכו"ל בס"א לא יחלק

סעודת שחרית לשתים דהא וי"א דאסור לעשות כן משום ברכה שאינה צריכה. כתב מ"א בשם ס"ח מי שיש לו מזון ב' סעודות מצומצמות ואם יחלקם לג' סעודות לא יהיה לו כל סעודה לשבעה מוטב שיאכל ב' סעודות לשבעה ומ"מ אם נמשכה סעודת הבקר עד אחר חצות יחלקנה לשנים וכמ"ש בסעיף זה דהא מ"מ ישבע כשאוכל שנית אבל לכתחלה אין להמתין עד אחר חצות משום זה דמבטל במקצת עונג שבת:

10) שולחן ערוך אורח חיים סימן רצא סעיף ה

צריך לעשותה בפת; וי"א שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי מאחד מחמשת מיני דגן; וי"א שיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הפת כבשר ודגים, אבל לא בפירות; וי"א דאפילו בפירות יכול לעשותה. וסברא ראשונה עיקר, שצריך לעשותה בפת אא"כ הוא שבע ביותר. הגה: או במקום שא"א לו לאכול פת, כגון בערב פסח שחל להיות בשבת שאסור לו לאכול פת לאחר מנחה כדלקמן בהלכות פסח

11) שולחן ערוך אורח חיים סימן רצא סעיף ו

נשים חייבות בסעודה שלישית

12) משנה ברורה סימן רסז ס"ק ה

ולאכול - הטעם דכיון דקבל עליו שבת והוסיף מחול על הקודש נחשב כשבת לענין זה דיכול לקדש ולאכול מיד ויוכל לגמור סעודתו מבע"י ויש חולקין וסוברין שיהיה למשוך סעודתו עד הלילה ויאכל כזית בלילה וטעמם דכיון דהג' סעודות ילפינן ממה דכתיב אכלוהו היום כי שבת היום לה' וגו' בעינן שיקיים אותם ביום שבת עצמו ולכתחלה נכון לחוש לדבריהם:

13) שולחן ערוך אורח חיים סימן רצט סעיף א

אסור לאכול שום דבר, או אפילו לשתות יין או שאר משקין חוץ ממים, (א) משתחשך עד שיבדיל. אבל אם היה (ב) יושב ואוכל מבעוד יום וחשכה לו, א"צ להפסיק (אפילו משתייה). ואם היה יושב ושותה וחשכה לו, צריך להפסיק. וי"א דה"מ בספק חשיכה, אבל בודאי חשיכה אפילו היה יושב ואוכל פורס מפה ומבדיל וגומר סעודתו. הגה: והמנהג פשוט כסברא הראשונה.

14) משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן רצט סעיף א

(א) משתחשך - ואפילו בספק חשיכה ועיין לעיל בסימן רס"א במ"ב דנקטינן לספק חשיכה תיכף מששקעה החמה לענין הדלקת הנרות וכל מלאכה ומ"מ נ"ל דלענין אכילת סעודה שלישית אם לא אכל מקודם בודאי צריך לאכול אפילו אחר שקיעה ואפילו לשאר אכילה אם הוא תאב לאכול ולשתות ג"כ אין להחמיר עד חצי שעה שקודם צה"כ. כתב המ"א דמה שכתב המחבר משתחשך מיירי כשלא התפלל ערבית אבל אם התפלל ערבית אפילו אם התפלל מבע"י [דיש אופן שמותר וכבסי' רצ"ג] חלה עליו חובת הבדלה ואסור לאכול עד שיבדיל על הכוס:
(ב) יושב ואוכל - ואפילו רק התחלה בעלמא שבירך ברכת המוציא מבע"י ונשתהה לאכול עד שחשכה [אחרונים]:

15) שולחן ערוך אורח חיים סימן רצד סעיף א

אומרים הבדלה (ב) בחונן הדעת, ואם טעה ולא הבדיל משלים תפלתו ואינו חוזר, מפני שצריך להבדיל על הכוס. ואם טעם קודם שהבדיל על הכוס צריך לחזור ולהבדיל בתפלה.

16) רמב"ם הלכות שבת פרק כט הלכה א

מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר (שמות כ') זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרהו זכירת שבת וקידוש, וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה.

17) רמב"ם הלכות שבת פרק כט הלכה ו

מדברי סופרים לקדש על היין ולהבדיל על היין, ואף על פי שהבדיל בתפלה צריך להבדיל על הכוס, ומאחר שיבדיל ויאמר בין

סעודה שלישית והבדלה

קדש לחול מותר לו לעשות מלאכה אע"פ שלא הבדיל על הכוס, ומברך על היין תחלה ואחר כך מקדש, ואינו נוטל את ידיו עד שיקדש

18 שולחן ערוך אורח חיים סימן רצו סעיף א

סדר הבדלה: יין, בשמים, נר, הבדלה וסימנך יבנ"ה. וצריך לזוהר שלא יהא הכוס פגום. הגה: ונהגו לומר קודם הבדלה שעושים בבית: הנה אל ישועתי וגו' כוס ישועות אשא וגו' ליהודים היתה אורה וגו', לסימן טוב. ובשעת הבדלה יתנו עיניהם בכוס ובנר. ונהגין לשפוך מכוס של יין על הארץ, קודם שסיים בפה"ג, כדי שלא יהיה הכוס פגום. וטעם השפיקה, דאמרינן: כל בית שלא נשפך בו יין כמים אין בו סימן ברכה, ועושין כן לסימן טוב בתחלת השבוע. גם (ו) שופכין מן הכוס לאחר הבדלה ומכבין בו הנר ורוחצים בו עיניו, משום חיוב המצוה.

19 משנה ברורה סימן רצו ס"ק ו

שופכין מן הכוס - היינו לאחר שתיה. ושתית הכוס תהיה בישיבה דאין שותין מעומד לכתחלה. נהגו הנשים שלא לשתות מכוס הבדלה. כוס של הבדלה רגיל המבדיל לשתותו כולו ואינו משקה ממנו בני ביתו [מ"א] ונראה שהטעם כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה דכשישתה רק מלא לוגמיו יש ספק ברכה אחרונה וכמבואר לעיל סימן ר"י:

20 שולחן ערוך אורח חיים סימן רצו סעיף ח

(לד) נשים חייבות בהבדלה כשם שחייבות בקידוש, ויש מי שחולק. הגה: ע"כ (לה) יא לא יבדילו לעצמן רק ישמעו הבדלה מן האנשים.

21 משנה ברורה סימן רצו ס"ק לד

נשים חייבות - אע"ג דהוי מצוה שהזמן גרמא דבדיני שבת איש ואשה שוין דאיתקש זכור לשמור וכמ"ש בריש סימן רע"א והבדלה נמי בכלל זכור הוא למ"ד הבדלה ד"ת וכמ"ש בריש הסימן ואפילו למ"ד הבדלה דרבנן דומיא דקידוש תקנוה והיש מי שחולק ס"ל דהבדלה כיון שהיא בחול אינה תלויה בעניני דיני שבת והיא בכלל שאר מצות שהזמן גרמא דנשים פטורות:

22 משנה ברורה סימן רצו ס"ק לה

לא יבדילו לעצמן - והב"ח כתב אפילו למ"ד שפטורות מ"מ יכולות להמשיך על עצמן חיוב ולהבדיל לעצמן כמו בשופר ולולב שג"כ פטורות ואפ"ה מברכות כמבואר לקמן בסימן תקפ"ט ומסיק המ"א דהעיקר כדברי הב"ח. והנה לפי מה שכתב המ"א לעיל בסק"ד דנהגו הנשים שלא לשתות מכוס הבדלה א"כ בלאו כל הטעמים האידך תבדיל בעצמה והלא אינה יכולה לשתות הכוס וכ"כ בעל דרך החיים אלא כונת המ"א להקל בשאין לה ממי לצאת דאז בע"כ תבדיל לעצמה ותשתה כדי שלא לבטל מצות הבדלה:

23 ביאור הלכה סימן רצו ד"ה * לא יבדילו

לא יבדילו לעצמן - עיין במ"א שכתב דפשוט דרשאים לברך לעצמן על הבשמים ועל הכוס דברכת הנהנין הם והא דלא נקט המ"א ברכת הנר דברכת הנר לאו ברכת הנאה הוא דלא נתקן על הנאת האור דא"ה היה צריך לברך בכל פעם כשרואה האור וכמו שהביא ב"י בשם הרא"ש ומסתפקנא אפילו למ"ד דנשים חייבות בהבדלה אם חייבות בברכת הנר דבשלמא הבדלה אף שהוא זמן גרמא נכללת במצוה דזכור שהיא שייכא לשבת וכמ"ש"כ הרמב"ם ואפילו למ"ד דרבנן דומיא דקידוש תקנוה משא"כ נר שנתקן על בריאת האור במו"ש שאינה שייכא לשבת כלל והיא זמן גרמא מנ"ל דחייבות וא"ל כיון שנקבעת בברכת הבדלה חדא דינא להו דז"א דהא יכולין לברך אותה בפני עצמה ג"כ וגם אין מחויב לחזור אחר האור כדלקמן בסימן רצ"ח ס"א ואולי כיון דלכתחלה מצוה לסדרן ביחד חדא דינא להו. ויותר נכון לומר דאינה חייבת בברכת הנר לכו"ע:

24 שולחן ערוך אורח חיים סימן רצח סעיף א

(א) מברך על הנר: בורא מאורי האש, אם יש לו וא"צ לחזור אחריו. וה"מ במוצאי שבת, אבל במוצאי יוה"כ י"א שמחזיר אחריו. הגה: מי שאין לו כוס להבדיל, כשרואה האש מברך עליו, וכן הבשמים (טור).

25 משנה ברורה סימן רצח ס"ק א

מברך על הנר וכו' - משום דתחלת ברייתו הוי במו"ש כדאמרינן בפסחים דף נ"ד במו"ש נתן הקב"ה דעה באדה"ר וטחן ב'

אבנים זו בזו ויצא מהן אור והא דמברכין במוצאי יוה"כ אף כשאנו חל במו"ש מפני שהוא כעין הבדלה שכל היום היה אסור להשתמש בזה האור אף לאוכל נפש ולא כמו בשאר יו"ט ועכשיו מותר ולכך דעת הי"א דצריך לחזור אחריו כמו להבדלה:

26) שולחן ערוך אורח חיים סימן רצח סעיף ב

מצוה מן המובחר לברך על אבוקה. ויש מי שאומר שאם אין לו אבוקה צריך להדליק נר אחר לצורך הבדלה חוץ מהנר המיוחד להאיר בבית. הגה: ונר שיש לו שתי פתילות מיקרי אבוקה (אגודה).

27) שולחן ערוך אורח חיים סימן רצח סעיף ג

נוהגים להסתכל בכפות הידים ובצפרניים. הגה: ויש לראות בצפרני יד ימין ולאחוז הכוס ביד שמאל, ויש (י) לכפוף האצבעות לתוך הידשאו רואה בצפרנים עם הכפות בבת אחת ולא יראה פני האצבעות שבפנים (זוהר פ' בראשית ובפ' ויקהל)

28) שולחן ערוך אורח חיים סימן תצא סעיף א

מוצאי יום טוב, בין במוצאי יום טוב לחול בין במוצאי יום טוב לחולו של מועד, מבדיל בתפלה כמו במוצאי שבת, אלא שאינו מברך לא על הנר (ג) ולא על הבשמים.

29) משנה ברורה סימן תצא ס"ק ג

ולא על הבשמים - דענין הבשמים הוא כדי להשיב את הנפש שכואבת על הנשמה היתירה שניטלה ממנו אחר שבת וביו"ט ליכא נשמה יתירה. וכתבו הפוסקים דה"ה דביו"ט שחל במו"ש אין מברכין על הבשמים והטעם לפי שיש מאכלים טובים מיישבים דעתו כמו בשמים:

30) תוספות מסכת פסחים דף קב עמוד ב

רב אמר יקנ"ה - ומה שאין מזכיר בשמים פירש רשב"ם דטעם בשמים משום איבוד נשמה יתירה וביום טוב נמי איכא נשמה יתירה וקשה דאם כן במוצאי יום טוב אמאי לא תקינו בשמים לכך נראה דביום טוב ליכא נשמה יתירה והכא אין מזכיר בשמים משום דשמחת יום טוב ואכילה ושתיה מועיל כמו בשמים ויש טעמים לא נכונים וזה הטעם נכון ועיקר.

31) תוספות מסכת ביצה דף לג עמוד ב

כי הוינן בי רב יהודה הוה מפשח לן כו' - ומיירי להריח כדמסיק דסבר כרבנן דאמרו התם גבי לחצוץ שניו פטור אבל אסור ולהריח מותר אפי' לכתחלה ולא גזרו שמא יקטום וא"ת למה נמנעו כשחל יו"ט במ"ש מלהריח בשמים משום שמא יקטום והא לא חיישינן כדמוכח הכא אליבא דרב יהודה דס"ל כרבנן וגם אין שייך לפרושי טעמא משום אש גיהנם שמתחיל לשרוף ולהסריח ולכך מברכין בכל מ"ש דעלמא וכשחל יו"ט במ"ש אז אין האש מתחיל לשרוף ולהסריח ולכך לא מברכין דהא גם ביו"ט שובת דא"כ גם במוצאי יו"ט אמאי לא מברכין אבשמים וגם אין לפרש דהא דמברכין אבשמים במ"ש משום נפש יתירה שאבד ומריח הבשמים ומישב דעתו עליו וכשחל במ"ש אז אינו מפסיד נפש יתירה דביו"ט אית ליה נשמה יתירה דא"כ במוצאי יו"ט אמאי לא מברכין אבשמים ואי ליכא הני טעמי א"כ מ"ט דמברכין אבשמים במ"ש וי"ל דלעולם טעמא דמברכי' אבשמים במ"ש הוי משום נשמה יתירה וביו"ט ליכא נשמה יתירה וא"ת אמאי לא מברכין אבשמים כשחל יו"ט להיות במ"ש כיון דיש לו מאכלים חשובים וטובים מישב דעתו ממילא בלא ריח בשמים.

32) ספר שבולי הלקט סדר פסח סימן ריח

וכתב רבינו שלמה זצ"ל במוצאי שבת ליום טוב אין מברכין על הבשמים גזירה שמא יקטום ועוד שלא אבדה נשמה יתירה של שבת... ולפי טעמו של רבינו יצחק בר' יהודה זצ"ל שמצריך בשמים במוצאי שבת מפני שמסריח אור של גיהנם ששבת כל היום ולא הסריח ובמוצאי שבת מתחיל ומסריח א"כ במוצאי שבת ליום טוב אין מצריך בשמים שגם יום טוב שובת אור של גיהנם ואינו מסריח ואם תאמר א"כ נברך על הבשמים במוצאי יום טוב יש לומר כיון שאין מברכין על האור אין מברכין על הבשמים הואיל והבשמים מחמת האור הן באין תדע שהרי במוצאי יום הכיפורים נהגו לברך על הבשמים כמו שמברכין על האור וכן תירץ אחי ר' בנימין נר"ו: